

Az orvosi szakirodalom adattárai (3)

Scopus: Elsevier „madárka” a tudomány „fészkében”

BERHIDI ANNA

Semmelweis Egyetem, Központi Könyvtár

BEVEZETÉS A nagy múltra visszatekintő Elsevier Kiadó 2004 novemberében indította el Scopus névre keresztelt több tudományterületet átfogó (multidiszciplináris) bibliográfiai adattárát. Az azóta eltelt néhány év alatt az egyik legnagyobb absztrakt (a cikkek tömör összefoglalója) és bibliográfiai adattárrá lépett elő, méltó versenytársa lett a Thomson Reuters ISI Web of Science adattárának. A cikksorozat jelen közleménye a Scopus adattárat mutatja be a kezdetektől napjainkig a folyamatosan bővülő szolgáltatásaival.

ELŐZMÉNYEK Már 2002 tavaszán kezdetét vette a Scopus története. Tárgyalások, csoportok szerveződése, fejlesztő társak csatlakozása, névválasztás, tesztidőszak a fontosabb „mérőkövek” az adattár történetében. 2004 novemberében Londonban, New Yorkban és Tokióban indult hivatalos útjára (2). A Scopus adatbázis nevét egy Európában és Ázsiában székelő madárról¹ kapta, amely rendkívüli navigációs képességekkel bír (1-3).

Évről évre újabb és újabb fejlesztések tették teljesebbé és jobban kezelhetővé a Scopus, amelynek jól szervezettségét mutatja az áttekinthető és az adattárról részletes tájékoztatást nyújtó világhálós oldal.²

SCOPUS A Scopus adattár több mint 16 000 szakmailag bíralt folyóiratot elemez 4000 nemzetközi kiadótól, amiből 1200 nyílt hozzáférésű (open access) folyóirat. Ezen túl konferenciaanyagokat, kereskedelmi jellegű közleményeket, könyvsorozatokat is magában foglal.

Kiemelendő, hogy jelenleg 36 millió tételt tartalmaz az adattár, amelyből közel 18 millió közlemény irodalomjegyzékével együtt szerepel a Scopusban; míg a másik 18 millió tétel 1823-ig kereshető az adattárban. A 36 millió tétel közel 70%-a rendelkezik tömör összefoglalóval (absztrakttal) (4).

Levelezési cím:

Berhidi Anna

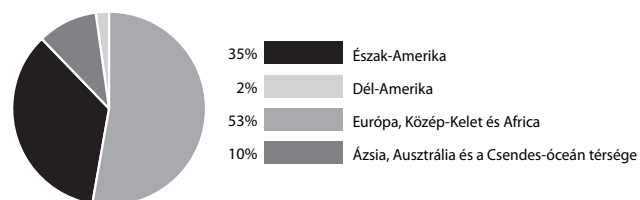
Semmelweis Egyetem, Központi Könyvtár
1085 Budapest, Üllői út 26.

Telefon: (36-1) 317-0948 Távmásoló: (36-1) 317-1048

E-posta: aberhidi@lib.sote.hu

Fontos hangsúlyozni, hogy a Scopus adattárban 1996-tól találunk idézeteket, az azt megelőző évekből csak elvétve. A Scopus ugyanis tesztperiódusa idején azt tapasztalta, hogy a felhasználók az utóbbi kb. 10 év idézeteire kíváncsiak leginkább. Ha viszont igény mutatkozik, hogy korábbi évek idézetei is megjelenjenek az adattárban, a Scopus felülvizsgálja korábbi „idézet politikáját” (5).

Az adattárat naponta frissítik és a világ minden területéről kerülnek be folyóiratok a Scopusba, amelyek köre folyamatosan bővül (1. ábra) (6). Különösen az európai és ázsiai lapok száma növekszik, ezáltal teret adva a nem angol nyelvű folyóiratok megismerésének is. A magyar orvos- és élettudományi folyóiratok száma is gyarapszik évről évre, jelenleg 25 lapot tart számon a Scopus, amelyből hatot a MEDLINE-ből emel át. A közvetlenül a MEDLINE-ből vett tételek jellemzője, hogy nincs irodalomjegyzékük, gyakran késnek a friss adatok, és csak az első szerző munkahelye látható.

1. ábra A folyóiratok lefedettsége a Scopus adattárban

Az adatok nem tükrözik feltétlen a legfrissebb adatokat. A magyar folyóiratok közül az Orvosi Hetilapot és a Pathology Oncology Research-öt nem Magyarországhoz sorolták. Az Orvosi Hetilapot 2007 óta az Akadémiai Kiadó adja ki, míg a Pathology Oncology Research – bár a Springer Kiadó adja ki –, továbbra is az Arányi Lajos Alapítvány hivatalos lapja, magyar főszerkesztőkkel. Az Orvosképzés lapot „inaktív státusszal” jelöli a Scopus, pedig jelenleg is nyilván tartja az adattár, igaz,

1 A madár latin nevéből vették a Scopus elnevezést: *Phylloscopus collybita*. Magyarul Csilpcsalpfüziké néven ismert, és hazánkban is megfordul költési időszakban.

2 <http://www.info.scopus.com/>

megfigyelhető, hogy az egyes közleményeknél a keresztnevet vezetőknévként kezeli a rendszer.

Hibák természetesen ekkora adatfeldolgozásnál előfordulnak. A Scopus adattár több helyen is felhívja a figyelmet a visszajelzés (feedback) lehetőségére, ami véleménynyilvánítást, hibák jelzését stb. jelenti.

Magyarországon a Scopus elérhetősége jelenleg néhány egyetemen lehetséges, köztük a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár honlapján az adattárak között.

„A MADÁR GYOMRÁBAN” A Scopus adattár négy keresési lehetőséget kínál fel közvetlenül az alapértelmezett kezdőoldalon, tulajdonképpen többféle útvonalon juthatunk el ugyanahhoz a keresési eredményhez. A rendszer átlátható, nem lehet benne eltévedni.

Az alapkeresésnél (Basic Search) több választási lehetőséget kínál fel az adattár. Kereshetünk a megszokott tételek között, úgymint szerzők, kulcsszavak, közleménycímek, folyóiratnevek stb. között, de az egyes közlemények irodalomjegyzékében, sőt DOI-számra is. A keresésnél kapcsolt műveletek (logikai operátorok) is segítenek, és szűkíthetünk évre, évekre vagy a tudományos mű fajtája szerint is. A kapott eredményjegyzék a Scopus adattár találatait mutatja, de egyéb „fülek” vezetnek az irodalomfelsorolásban talált jegyzékhez (More...)³, a világháló tudományos keresőmotorja – a szintén az Elsevier Kiadó által működtetett – Scirus segítségével kapott eredményekhez (Web), illetve a legnagyobb szabadalmi hivatalok⁴ anyagai között talált szabadalmakhoz (Patents).

Az eredményjegyzéken a tételek az alapvető bibliográfiai adatokkal szerepelnek oszlopszerűen elosztva a következő sorrendben: a cikk címe, a szerzők neve (nem minden esetben az összes szerző), forrásadatok (folyóirat neve, évfolyam-, kötet-szám, oldalszám/-tól-ig), és végül az utolsó oszlopban az idézetek száma (Cited By).

Akárcsak a Web of Science adattárnál, az eredményjegyzék szűkíthető. A találati jegyzék felett található ablakban különféle szűkítési lehetőségeket alkalmazhatunk, úgymint folyóiratcímek, szerzői nevek, megjelenési évek, tudományos művek, témakörök szerinti finomítások; sőt, újabb ablakot nyitva egyéb csoportok (nyelv, intézmény/munkahely, kulcsszó, forrástípus⁵ szerint) adhatunk hozzá ezekhez a lehetőségekhez. Ezáltal nemcsak a nagy találati halmazt szűkíthetjük, hanem leendő

cikkünkhöz találhatunk például jövőbeni lehetséges társszerzőt, hiszen a szűkítési ablakban a szerzői nevek listája (is) a legnagyobb tétele számmal bíró névvel kezdődik, így könnyen kiszűrhető a legtöbbet közölt szerző. A 2. ábrán egy keresési példa szemlélteti a fent leírtakat. Kiemelném, hogy a Scopus számon tartja a nyomtatás előtt megjelenő közleményeket is (Article in Press) – mint az a 2. ábra első tételénél is látható. Ezeknél a publikációknál irodalomjegyzéket még nem mutat az adattár, csak a szerzőket, a cikk címét, általában a kivonatot és a DOI számot. Ez utóbbit fontos hangsúlyozni a még csak honlapon (online) megjelent közleményeknél, mert oldalszámok híján csak DOI-számmal azonosíthatók a nyomtatás előtt álló cikkek.

A találati felsorolásból a minket érdeklő tételeket elmenthetjük, nyomtathatjuk (*Output*), vagy letölthetjük (*Download*), vagy egyszerre több cikknek nézhetjük meg az idézeteit (*Cited by*), vagy akár az irodalomjegyzékét (*References*) stb. Ezekhez a lehetőségekhez az eredményjegyzék tetején található gombok nyújtanak segítséget.

Ha az eredményjegyzéken egy adott tételről bővebb adatokat szeretnénk megtudni, a kivonat és bibliográfia (Abstract + Refs) gombra kattintsunk, ahol az adott tétel teljes megjelenítését látjuk.⁶

TELJES MEGJELENÍTÉSI FORMA Az alapvető bibliográfiai adatok (forrásadatok, a munka címe, szerzők) mellett továbbiakat is olvashatunk:

- közlemény formája, és hogy milyen nyelven íródott,
- azonosítószámokat (ISSN – folyóiratokat azonosít, DOI – digitális tartalmat azonosít a világhálón)
- szerzők munkahelyi elérhetőségét (a szerzők neve mögött kisbetű található a felső kitévőben, amelynek segítségével azonosítható, melyik szerző, melyik intézménynél dolgozott a munka megszületésekor),
- tömör összefoglalót,
- szerzői kulcsszavakat,
- irodalomjegyzéket.

A Scopus adattár jellegzetessége, hogy a szerzők neve mellett kis ikonok segítik a tájékozódást. Egyes szerzők neve mellett kis emberke (szerző részletei) ikont találunk, rákattintva részletes ismertetést kaphatunk az adott szerző munkásságáról, tudományos munkáiról, például milyen intézményekben dolgozott, mely folyóiratokban közölt, kik a társszerzői⁷, továbbá megtekinthetjük tudományos munkájának mérőszámait (összidézeteinek száma, h-index stb.) is.

3 Az irodalomjegyzékek közötti keresés a Scopus adattár által nem számon tartott tételek közötti keresést is magában foglalja. A számon tartott (indexelt) közlemények kb. 75%-ának irodalomjegyzéke ugyanis bekerül az adattárba, s ezekben a bibliográfiákban olyan tételek is szerepel(het)nek, amelyeket nem tart nyilván a Scopus, de kereshetők.

4 Ami az öt szabadalmi hivatalt jelenti: US Patent and Trademark Office, European Patent Office, Japan Patent Office, World Intellectual Property Organization and UK Intellectual Property Office.

5 A cikk elején említettem, hogy a folyóiratok mellett konferencia-anyagokat, kereskedelmi jellegű közleményeket, könyvsorozatokat is számon tart a Scopus adattár; erre utal a forrástípus elnevezés.

6 Ha adott tételnél nincs *Abstract + Refs* gomb, a dolgozatról bővebb ismertetést nem kapunk az adattáron belül.

7 A társszerzőket legtöbb 150 névig bontja ki a rendszer.

SCOPUS Register | Login

Search Sources Analytics My Alerts My List My Profile

Quick Search Go

Scopus: 280 More... (2) Web (1,255) Patents (0)

Your query: (TITLE-ABS-KEY("gynecologic oncology" AND survival) AND KEY(chemotherapy)) Search History

Edit Save Save as Alert RSS

Refine Results Close

Source Title	Author Name	Year	Document Type	Subject Area	Keyword	Language
☐ Gynecologic Oncology (88)	☐ Blessing, J.A. (30)	☐ 2008 (25)	☐ Article (189)	☐ Medicine (265)	☐ Human (277)	☐ English (267)
☐ Journal of Clinical Oncology (46)	☐ Rose, P.G. (18)	☐ 2007 (32)	☐ Review (45)	☐ Biochemistry, Genetics and Molecular Biology (115)	☐ Female (268)	☐ German (5)
☐ Seminars in Oncology (20)	☐ Mackey, D. (16)	☐ 2006 (30)	☐ Conference Paper (34)	☐ Pharmacology, Toxicology and Pharmaceuticals (11)	☐ Priority journal (219)	☐ Japanese (5)

Add categories | Restore original settings | Save settings

Limit to Exclude

Results: 280 Search within results Go

Output Citation tracker Add to list Download References Cited by Select: All Page 1 to 20 Next

Document (sort by relevance)	Author(s)	Date	Source Title	Cited By
1. ☐ A phase I/II study of extended field radiation therapy with concomitant paclitaxel and cisplatin chemotherapy in patients with cervical carcinoma metastatic to the para-aortic lymph nodes: A gynecologic oncology group study Abstract + Refs View at Publisher Show Abstract	Walker, J.L., Morrison, A., DiSilvestro, P., von Gruenigen, V.E.	2008	<i>Gynecologic Oncology</i> Article in Press	0
2. ☐ Intraperitoneal chemotherapy: Standard of care for patients with minimal residual stage III ovarian cancer? Abstract + Refs View at Publisher Show Abstract	Tummala, M.K., Alagarsamy, S., McGuire, W.P.	2008	<i>Expert Review of Anticancer Therapy</i> 8 (7), pp. 1135-1147	0
3. ☐ Influence of race on tolerance of platinum-based chemotherapy and clinical outcomes in women with advanced and recurrent cervical cancer: a pooled analysis of 3 Gynecologic Oncology Group studies Abstract + Refs View at Publisher Show Abstract	Plaxe, S.C., Brooks, S.E., Tian, C., Bloss, J.D., Moore, D.H., Long, H.J.	2008	<i>American Journal of Obstetrics and Gynecology</i> 199 (5), pp. 539.e1-539.e6	0

2. ábra Eredménylista a Scopus adatárban a szűkítési lehetőségekkel

A kis levélboríték ikont a levelező szerző neve mellett tüntetik fel.

A teljes megjelenítési forma lényeges elemei az idézetek⁸ és az irodalomjegyzék⁹ hivatkozásai, továbbá összekötő (link) a kapcsolódó cikkekhez. Ez utóbbiak azokhoz a tudományos munkákhoz vezetnek, amelyeknek hivatkozásai, szerzői, kulcsszavai megegyeznek az adott tétel hasonló elemeivel (7).

A tételeket egyenként, teljes megjelenítési formájánál is elmenthetjük, nyomtathatjuk, letölthetjük stb.

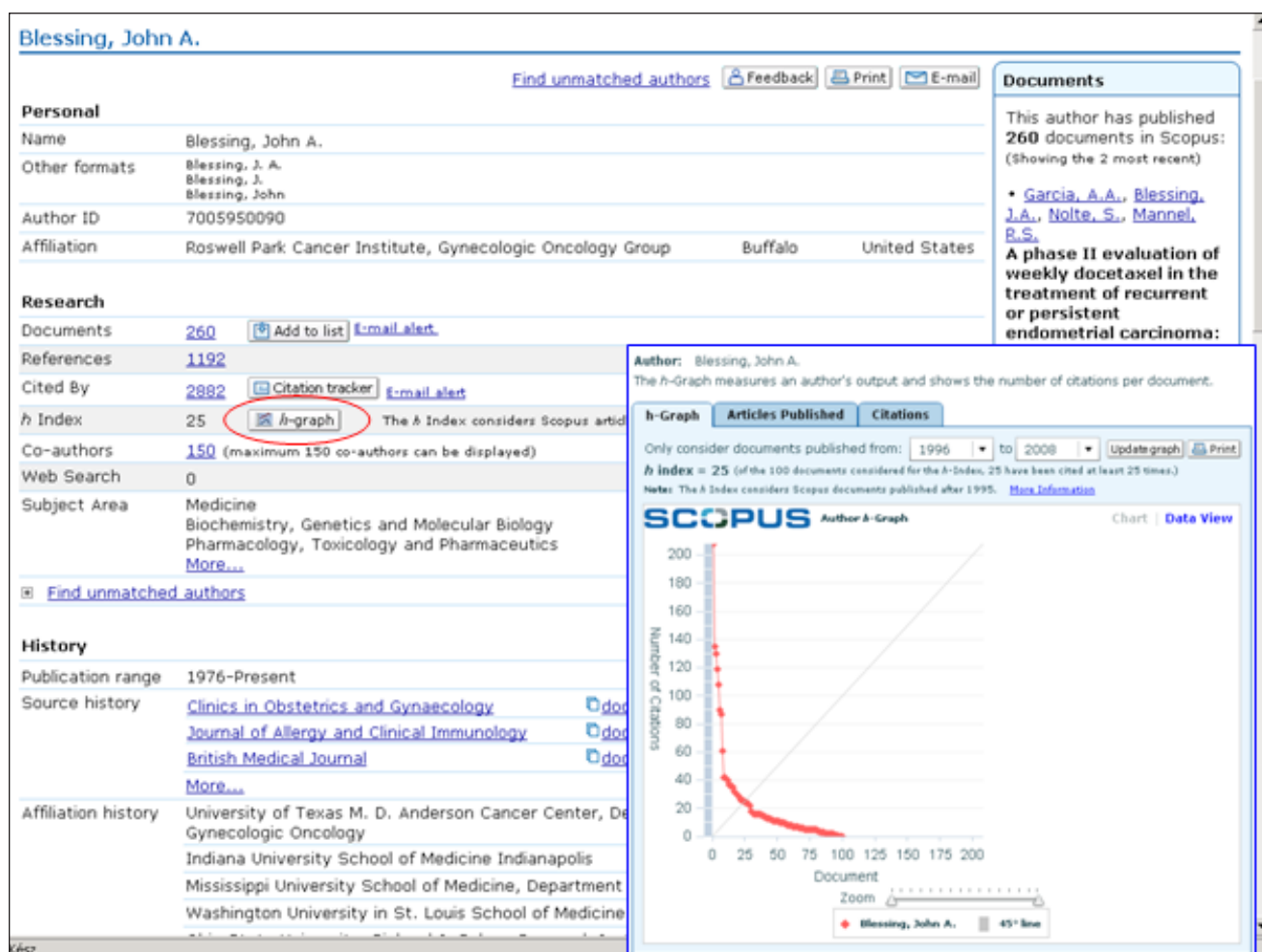
Keresésünket valamelyik szerzőre kereséssel (Author Search) is kezdhethetjük vagy folytathatjuk a Scopus adatárban. Adott szerző vezetéknevét illetve keresznevét vagy annak kezdőbetűjét be kell írni a megfelelő keresési mezőbe, majd tovább lépünk a keresés gombra kattintva. A szerző különféle névváltozat-felsorolását kapjuk, látjuk a szerző(k) által közzétett dolgozatok számát, a kutatási területet, az intézménynevet, várost,

országot; ez utóbbiakra és a folyóiratcímekre szűkíthetünk is. Fontos tudnivaló, hogy az adattáron belül egyes dokumentumoknál nem áll rendelkezésre elegendő adat ahhoz, hogy a Scopus megfelelően társítani tudja őket, még ha a közleménynek ugyanaz a szerzője. Érdemes átnézni a találati jegyzéket, s bejelölni az összes névváltozatot, amelyről úgy gondoljuk, hogy a keresett szerzőt takarja (7). Az adatárban több mint egy közleménnyel bíró szerzők neve mellett a szerző részletes adatai (Details) tekinthetők meg, lásd fentebb a teljes megjelenítési forma kifejtésénél az „emberke ikon” leírást; a 3. ábra pedig szemlélteti ezt az értéknövelt szolgáltatást.

A harmadik keresési lehetőség ebben az adatárban az intézménynévre keresés (Affiliation Search), amely hasonlít a szerzőre keresésre, amennyiben itt is kapunk egy felsorolást az intézménynév beírása után, csak ebben az esetben intézmények felsorolását kapjuk, nem szerzőkét. Az intézményjegyzék pontossága azonban a szerzői névjegyzékkel azonos, sajnos itt

8 Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az idézetek csak 1996-tól jelennek meg ebben az adatárban.

9 Az adattár tételei közül 50%-nak van irodalomjegyzéke.

3. ábra Szerző részletes adatai – köztük a h-index megjelenítése grafikonos formában (h-graph)

sem tudja mindig beazonosítani a rendszer, hogy ugyanarról az intézményről van szó. Az intézetekről is megtudhatunk részleteket (a *Details* szóra kattintva): például milyen folyóiratokban közöltek az adott intézet szerzői, milyen intézetekkel működtek együtt, s a jobboldali menüsávban a Scopus grafikon formájában mutatja, hogy az adott intézet mely szakterületeken tűnik ki, százalékarányosan szerepeltetve az adatokat – ez az eligazítás azonban csupán az adattáron belül megtalálható forrásokra korlátozódik.

A negyedik keresési lehetőségre részletesen nem térek ki ebben a közleményben. Az összetett keresésről (Advanced Search) annyit érdemes tudni, hogy rövidített keresési kifejezésekkel és segédzavakkal, ún. logikai operátorokkal, pl. AND, OR, kereshetünk. Tapasztaltabb felhasználók számára ajánlott keresési módszer.

A SCOPUS ADATTÁR ÉRTÉKNÖVELT SZOLGÁLTATÁSAI Az adattár további szolgáltatásokkal is segíti a kutatók, tudósok, könyvtárosok munkáját. Ezek között találunk bejelentkezés (regisztráció) nélkül elérhető szolgáltatásokat (néhányat közülük már ismertettem), más részük viszont bejelentkezéshez

kötött, amelyek egy űrlap kitöltése után – ahol felhasználói nevet, jelszót, elektronikus postacímét, néhány egyéb adatot kell megadni – s a rendszer visszajelzését követően máris használatba vehetők.

BEJELENTKEZÉS NÉLKÜL IGÉNYBE VEHETŐ SZOLGÁLTATÁSOK

1. Szerző részletes adatai (Author Details)

- Idézet áttekintő (Citation Tracker). Évekre bontva 1996-tól tudja mutatni adott szerző közleményeinek idézettségét táblázat formájában, ahol az eredményjegyzék rendezhető az idézetek száma szerint növekvő vagy csökkenő sorrendben, illetve 1996-tól kezdve szűkíthető évtartományra is. A jegyzék átmásolható vagy nyomtatható.
- H-grafikon (h-graph). A Web of Science adattárnál már megismert mutatószám – h-index – a Scopusban is képviselteti magát. Lényegesen befolyásolja az adatot, hogy a Scopus az idézeteket 1996-tól számítja. A mérőszám grafikonja áttekintést nyújt a szerző szakirodalmi tevékenységéről (idézettségéről és közleményeiről).

2. Intézmény részletes adatai (Affiliation Details). Kifejtését lásd korábban, az intézménynévre keresésnél.

3. Folyóiratok (Sources). Adott folyóiratban való keresést teszi lehetővé. Az ábécé sorrendben felállított folyóiratjegyzékből ki lehet választani a minket érdeklő lapot, ahol évekre bontva szerepelnek a cikkek számadatai. A forrásokat tartalmazó oldalon a folyóirat témaköre, kiadója, ISSN-száma is helyet kap, valamint az aktív-inaktív állapot is megtekinthető, az esetleges címmódosításokkal együtt.

4. Folyóirat elemzés (Analytics/Journal Analyzer). Ennél a szolgáltatásnál több folyóiratot is kiválaszthatunk és összehasonlíthatjuk őket idézetszámuk, közleményszámuk alapján az adattáron belül; az adatok grafikusán és táblázat formájában is megtekinthetők.

5. Ugrópont teljes szöveghez. Intézeti előfizetéshez kötött, hogy mely cikkek teljes szövege érhető el az adott tételeknél megjelenő View at Publisher vagy Full Text gombokra kattintva.

BEJELENTKEZÉssel IGÉNYBE VEHETŐ SZOLGÁLTATÁSOK

1. Személyre szabott lehetőségek

- „Értesítők” – Alerts, RSS. Naprakész információkhoz juthatunk a keresési értesítő beállításával, mely kérhető villanypostán vagy RSS-hírcsatornán keresztül.
- Keresési eredmények mentése a saját személyes oldalon.
- A kijelölt tételek jegyzékként való mentése szintén a személyes oldalon.

AZ ELSEVIER KIADÓ EGYÉB ADATTÁRAI A SCOPUS ADATTÁRHOZ SZOROSAN KAPCSOLÓDÓAN

SCIENCE DIRECT Az Elsevier Kiadó honlapi (online) folyóirat-gyűjteménye, s a Scopusból az egyes tételeknél ugrópont vezethet ide, adott cikk teljes szövegéhez. Elérése Magyarországon az EISZ-szolgáltatáshoz¹⁰ kötött.

SCIRUS Az Elsevier tudományos világháló keresője, mely magában foglalja a szerzői honlapok, egyetemi világháló oldalak, cikklerakatok (ún. repozitóriumok), szabadalmak anyagai közötti keresést.

„**A MADÁR SZEME ÉS CSÖRE**” A Scopus adattár fiatal kora ellenére a tudományos munka nélkülözhetetlen forrásává kezd válni. Több tudományterületet átfogó volta miatt, valamint az ugrópontok összekötésének nagymestereként méltó a róla elnevezett, navigációs képességekkel megáldott madárhoz. A madárhasonlatnál maradván, a Scopus „szemével” meglátja a tartalmat, „csőrével” felcsippenti, majd könnyedén eligazítja benne a tudományos tartalma iránt érdeklődőket.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

DOI = Digital Object Identifier

EISZ = Elektronikus Információszolgáltatás

ISI = Institute for Scientific Information

ISSN = International Standard Serial Number

RSS = Really Simple Syndication

IRODALOM

- Using Scopus for bibliometric analysis: a practical guide. Library Connect [serial online] 2006; Pamphlet 9. Megtalálható: <http://libraryconnect.elsevier.com/lcp/0901/lcp090102.html> [megnézve: 2008.10.25.].
- Scopus. Info [homepage]. Scopus in Detail: How was it built? Megtalálható: <http://www.info.scopus.com/detail/built/> [megnézve: 2008.10.25.].
- Wikipedia, The Free Encyclopedia [homepage]. Chiffchaff. Megtalálható: <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Chiffchaff&oldid=249922648> [megnézve: 2008.10.25.].
- Scopus. Info [homepage]. Scopus in Detail: What does it cover? Megtalálható: <http://www.info.scopus.com/detail/what/> [megnézve: 2008.10.27.].
- Scopus. Info [homepage]. FAQs: Faq. Megtalálható: <http://www.info.scopus.com/faq/> [megnézve: 2008.10.27.].
- Scopus. Info [homepage]. Scopus' Content Coverage [electronic document]. Megtalálható: http://info.scopus.com/docs/content_coverage.pdf [megnézve: 2008.10.27.].
- Scopus. Info [homepage]. Általános felhasználói útmutató. Scopus [elektronikus dokumentum]. Megtalálható: http://www.info.scopus.com/setup/promo/promo_material/docs/translations/Hungary/SCO328_a932_HU_User_Guide_General_LR.pdf [megnézve: 2008.11.23.].

¹⁰ Részletesebben lásd a cikksorozat előző darabjánál a Web of Science adattárnál.